

Strategic Planning of Political Management of the Geographical Space in Shahriar Township

ARTICLE INFO

Article Type

Original Research

Authors

Alanchari Chavdorchi A.^{1*} MA,
Ahmadipour Z.¹ PhD

How to cite this article

Alanchari Chavdorchi A, Ahmadipour Z. Strategic Planning of Political Management of the Geographical Space in Shahriar Township. *Geographical Researches*. 2019;34(4):505-515.

¹Department of Political Geography, Faculty of Humanities, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran

*Correspondence

Address: No. 18, Homan Alley, Rahgozar Alley, Talegani Street, Shahriar, Tehran, Iran
Phone: +98 (21) 65280889
Fax: +98 (21) 65280889
alanchari90@gmail.com

Article History

Received: August 18, 2019
Accepted: December 3, 2019
ePublished: December 11, 2019

ABSTRACT

Aims & Backgrounds Strategic planning identifies the objectives of political management of space in accordance with its mission and through environmental studies, so that more realistic goals can be determined and implemented. Political managers of geographical space at the level of the cities to carry out their local tasks are bound to formulate strategic plans. The aim of this research is presentation of strategic plan for political management of the geographical space in Shahriar township, based on both systematic and contingency theories.

Methodology For this purpose, AHP method was used to determine the importance and weight of internal and external factors. For presentation of strategies SWOT method was used and to evaluate the attractiveness of each strategy QSPM matrices was utilised.

Findings The findings of the study indicate that within Shahriar township, weaknesses are more pronounced than strengths, and outside the township, threats are more than opportunities. Optimum strategies for political management of geographical space in this situation were defensive.

Conclusion Defensive strategies should be adopted in Shahriar city and these strategies are as follows: Reform the structure of the political divisions of township space in order to attract more capital and create employment; Allocate facilities and amenities to expand industrial agriculture and increase production in the sector; Prevent illegal land use change and reduce green land and its environmental consequences; Adopt effective mechanisms to manage the city's water resources and tackle drought; Planning and Investing in Reducing Vulnerability of the City at the Time of Natural Hazards such as Earthquakes; Develop legal mechanisms for migration and management of immigrants to enhance security.

Keywords Strategic Planning Political Management of Geographical Space; Shahriar Township

CITATION LINKS

[Ahmadi Nohadani & Alanchari Chavdorchi; 2018] The influence of boundari geometry on security of iran's western ...; [Ashrafi & Janbabanejad; 2014] Strategic planning and composing a vision of Saveh ...; [Ahmadipour, et al; 2014] The political organization of ...; [Ahmadipour, et al; 2014] Investigation of the Persian Gulf formation strategy and its impact on the national security of the Islamic republic of ...; [Ahmadipour, et al; 2014] Functional analysis of country divisions in implementing land use plans with emphasis on ...; [Ahmadipour, et al; 2016] Investigating the role of country divisions in regional development case study: Bovanat Township and Khorambid ...; [Ahmadipour, et al; 2015] A comparative study of the factors affecting the provincial abstraction after the islamic revolution from the viewpoint of political geography and regional development ...; [Cornell & Jude; 2015] The system theory of management in modern day organizations- A study of aldgate congress resort limited port ...; [David; 2011] Strategic management, ...; [Hafeznia, et al; 2013] Political management of space in simple system ...; [Ghorbani & Rahimi; 2009] Urban strategic planning, dimensions and ...; [Hoseini, et al; 2011] Strategic planning for the development of Sabzevar ...; [Maleka; 2014] Strategic management and strategic planning process. Strategic Planning and ...; [Manmohan; 2015] The 4 stages of career planning ...; [Ministry of Interior; 2016] Tehran: Ministry of Interior ...; [Nazari; 2011] Change levels of political management of space and its role in rural development, case study: Ghazvin ...; [Nickols; 2011] Strategy, strategic management, strategic planning and strategic ...; [Nezam pour & Nazmdeh; 2012] The role of strategic planning patterns at national ...; [Rahnama, et al; 2012] Transition from comprehensive planning to strategic planning case study: Baneh ...; [Sadeghi, et al; 2015] What is geographical ...; [Saniei; 2011] Land use planning a way to balance the urban system and development; [Sheikh Alipour, et al; 2019] Investigating the distribution of utilities in spatial justice case study: Four districts of ...; [Shokouhi, et al; 2016] Strategic planning of Birjand city development based on SWOT and QSPM ...; [Thompson & Glas; 2018] Situational leadership theory: A test from a leader-follower congruence ...; [Wari; 2006] Management of the urban environment using remote sensing and geographical ...; [Zaki, et al; 2014] The role of political space management in urban development plans, with emphasis on ...

برنامه راهبردی مدیریت سیاسی فضای جغرافیایی در شهرستان شهریار

آرزو النجری چاودرچی* MA

گروه جغرافیای سیاسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران،
ایران

زهرا احمدی پور PhD

گروه جغرافیای سیاسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران،
ایران

چکیده

اهداف و زمینه‌ها: برنامه‌ریزی راهبردی، اهداف مدیریت سیاسی فضا را با توجه به رسالت آن و از طریق مطالعات محیطی، شناسایی می‌کند تا اهداف واقع‌بینانه‌تری تعیین و اجرا شود. مدیران سیاسی فضای جغرافیایی در سطح شهرستان‌ها جهت انجام وظایف محلی، ناگزیر از تدوین برنامه‌های راهبردی هستند. هدف این پژوهش، ارائه برنامه راهبردی مدیریت سیاسی فضای جغرافیایی در شهرستان شهریار با تکیه بر دو نظریه سیستمی و اقتضایی بود.

مواد و روش‌ها: از روش تحلیل سلسله مراتبی برای تعیین اهمیت و وزن‌دهی به عوامل داخلی و خارجی استفاده شد. برای تدوین راهبردها از روش تحلیل سوات و برای سنجش میزان جذابیت هر یک از راهبردهای مورد نظر از ماتریس برنامه‌ریزی راهبردی کمی استفاده شد.

یافته‌ها: شهرستان شهریار به لحاظ عوامل داخلی در موقعیت ضعف و به لحاظ عوامل خارجی در موقعیت تهدید قرار داشت. راهبردهای بهینه در مدیریت سیاسی فضای جغرافیایی در چنین شرایطی راهبردهای تدافعی بود.

نتیجه‌گیری: راهبردهای تدافعی مناسب وضعیت شهریار به‌ترتیب اصلاح ساختار تقسیمات سیاسی فضای شهرستان به‌منظور جذب سرمایه بیشتر و ایجاد اشتغال؛ اختصاص تسهیلات و امکانات لازم به‌منظور گسترش کشاورزی صنعتی و افزایش تولیدات این بخش؛ جلوگیری از تغییر غیر قانونی کاربری اراضی و کاهش اراضی سبز و پیامدهای زیست‌محیطی آن؛ اتخاذ ساز و کارهای مؤثر به‌منظور مدیریت منابع آب شهرستان و مقابله با خشکسالی؛ برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری در زمینه کاهش آسیب‌پذیری شهرستان در زمان وقوع مخاطرات طبیعی نظیر زلزله؛ و تدوین سازوکارهای قانونی مهاجرت و مدیریت مهاجرین به‌منظور ارتقاء سطح امنیت؛ هستند.

کلیدواژه‌ها: برنامه‌ریزی راهبردی، مدیریت سیاسی فضای جغرافیایی، شهرستان شهریار

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۵/۲۷

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۹/۱۲

*نویسنده مسئول: alanchari90@gmail.com

مقدمه

هر فضای جغرافیایی، یک فضای چندلایه از پدیدارهای گوناگون است که به‌منظور حفظ بقا و تداوم حیات خود نیازمند برنامه‌ریزی و اعمال مدیریت است و از آنجا که فضای جغرافیایی به‌عنوان عرصه سه‌بعدی روابط متقابل انسان، محیط طبیعی و محیط انسان‌ساخت، دارای ابعاد مختلف و متعددی است، برنامه‌ریزی و مدیریت این فضا نیز باید در زمینه‌های مختلف نظیر اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، کالبدی، بهداشتی، آموزشی، امنیتی، نظامی و غیره صورت گیرد [Sadeghi et al, 2015].

افزایش جمعیت، کمبود منابع طبیعی، زیرساخت‌ها و غیره نیز با شکل‌دادن به یک جریان رقابتی شدید میان فضاها جغرافیایی گوناگون، نیاز به برنامه‌ریزی و مدیریت در این فضاها را دو چندان کرده است [Zaki et al, 2014].

به این ترتیب، هر فضای جغرافیایی به برنامه‌ریزی و اعمال مدیریت در ابعاد مختلف نیازمند است. یکی از ابعاد مدیریت در فضای جغرافیایی، مدیریت سیاسی است که در واقع، در رأس سایر ابعاد مدیریتی قرار گرفته و به سیاست‌گذاری‌های کلی در فضای جغرافیایی می‌پردازد. از طرفی، به‌دلیل گستردگی فضای جغرافیایی هر کشور و پیچیدگی مدیریت کل این فضا به‌صورت متمرکز، و به‌منظور تسهیل در اداره امور و ایجاد بیشترین کارایی در خدمت‌رسانی واحدهای سیاسی، دولت‌ها به تقسیم سیاسی فضای کل کشور دست زده‌اند. در ایران، سطوح تقسیمات کشوری از سطح کلان تا خرد به ترتیب عبارتند از: کشور، استان، شهرستان، بخش و دهستان. مدیریت سیاسی فضا در هر یک از سطوح مذکور، بر عهده نهادهای مدیریت سیاسی مشخصی است که به ترتیب از سطح کلان تا خرد عبارتند از: وزارت کشور، استانداری، فرمانداری، بخشداری و دهرداری [Ahmadipour et al, 2015].

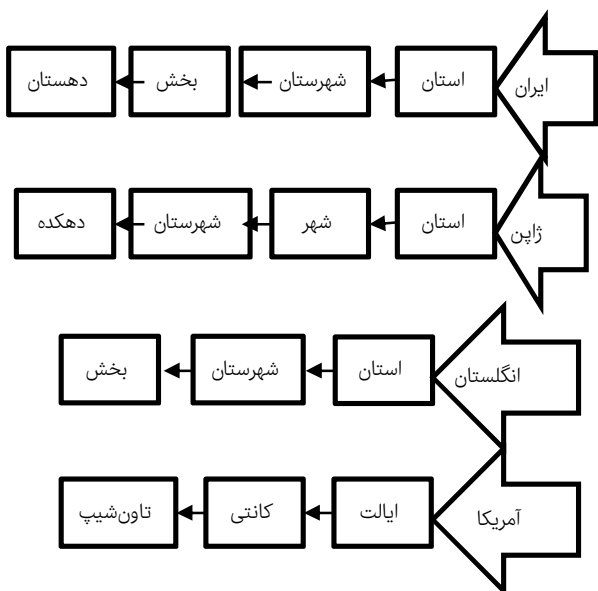
پژوهش حاضر، به مطالعه بعد سیاسی مدیریت در فضای جغرافیایی سطح شهرستان می‌پردازد. این بعد از مدیریت، به برنامه‌ریزی‌های کلان و جامع در فضای جغرافیایی شهرستان پرداخته و سیاست‌گذاری‌های آن سرلوحه برنامه‌ریزی و مدیریت در سایر ابعاد این فضای جغرافیایی قرار می‌گیرد. به همین جهت، در برنامه‌ریزی و مدیریت سیاسی باید به تمام ابعاد فضا اعم از بعد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، امنیتی و ... توجه شود. از نظر این پژوهش، مناسب‌ترین شیوه برنامه‌ریزی در مدیریت سیاسی فضا، برنامه‌ریزی راهبردی است که با در نظر گرفتن تمام ویژگی‌ها، امکانات و محدودیت‌های موجود در فضای جغرافیایی مورد نظر و پیرامون آن، به تدوین راهبردهای مناسب جهت بهینه‌سازی مدیریت سیاسی این فضا می‌پردازد. به همین منظور، لازم است تمام عوامل داخلی و خارجی (نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید) مؤثر در برنامه‌ریزی و مدیریت سیاسی شهرستان شناسایی شود [Shokouhi et al, 2016; Rahnema et al, 2012].

در این زمینه تاکنون تحقیقات متعددی صورت گرفته است. اشرفی و جانبابانژاد [Ashrafi & Janbaba Nejad, 2014] در مقاله‌ای با عنوان «برنامه‌ریزی راهبردی و تدوین چشم‌انداز شهر ساوه» با استفاده از تکنیک سوات، راهبردهای مناسب جهت تحقق چشم‌انداز شهر ساوه را در چهار دسته راهبردهای تهاجمی، محافظه‌کارانه، تدافعی و رقابتی ارائه نموده است. نظامی‌پور و نظمره [Nezami Pour & Nazm Deh, 2011] در مقاله‌ای با عنوان «نقش الگوی برنامه‌ریزی راهبردی در سطح ملی» ضمن بررسی سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ ج.۱/۱ چنین نتیجه می‌گیرد که برای تحقق این چشم‌انداز باید از روش برنامه‌ریزی راهبردی با رویکرد تعاملی و تهاجمی استفاده کرد. حسینی و همکاران [Hoseini et

مناطق، رشد خدمات، تحول در سبک زندگی، استفاده صحیح از منابع، آمایش سرزمین، افزایش توانمندی خودجوش منطقه‌ای) دسته‌بندی نمود [Nazari, 2011].

مدیریت و سازمان‌دهی سیاسی فضای هر کشور در قالب تقسیمات کشوری به اجرا در می‌آید [Ahmadipour et al, 2016]. تقسیمات سیاسی یک کشور، تسهیل‌کننده حاکمیت ملی است و مدیریت سرزمینی را حتی در دورترین نقاط کشور ممکن می‌سازد [Ahmadipour et al, 2014]. در واقع، تقسیمات کشوری از مهم‌ترین عواملی است که یک نظام سیاسی باید برای تهیه و اجرای برنامه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، فضایی، زیست‌محیطی و همچنین، اداره بهتر سرزمین و بهره‌برداری بیشتر، به آن توجه کند [Ahmadipour et al, 2014].

هر کشوری براساس نوع نظام سیاسی خود، دارای سطح‌بندی‌های متعددی در مدیریت سیاسی فضای خود است؛ به‌عنوان مثال، سطوح مدیریت سیاسی فضای برخی کشورها در شکل ۱ آمده است:

شکل ۱) نمونه‌ای از تقسیمات سیاسی کشورهای دارای نظام سیاسی مختلف [Ahmadipour et al, 2014]

در این میان، ایران و ژاپن دارای نظام سیاسی بسیط، انگلستان دارای نظام سیاسی ناحیه‌ای و آمریکا دارای نظام سیاسی فدرال است.

اصولاً کلمه آمایش به مجموعه فعالیت‌هایی اشاره دارد که به نوعی در معانی مختلف مصدر «آمودن» مستتر است. آمودن، آنگونه که لغتنامه دهخدا معنا کرده است به معنای آمیختن، درنشاندن، مستعدکردن، آراسته‌کردن و در کنار هم چیدن و غیره است. در واقع، آمایش استفاده بهینه و عقلانی و پی‌بردن به ارزش‌های فضا به‌منظور کارکردهای مؤثر اقتصادی و اجتماعی

[al, 2011]، در مقاله‌ای با عنوان «برنامه‌ریزی راهبردی توسعه پایدار شهر سبزوار» با استفاده از تکنیک سوات، راهبردهای مناسب جهت توسعه پایدار شهر سبزوار را به ترتیب اولویت بیان کرده که مهم‌ترین آنها تلاش در جهت تبدیل شهر سبزوار به یک منطقه آزاد تجاری با توجه به سابقه و پیشینه دور و دراز این شهر در فعالیت‌های تجاری در سطح استان و کشور است. قربانی و رحیمی [Ghorbani & Rahimi, 2009] در مقاله‌ای با عنوان «برنامه‌ریزی راهبردی شهری، ابعاد و کاربردها» چنین بیان می‌کند که ناکارآمدی طرح‌های جامع شهری در برخورد با شرایط متحول مناطق شهری در دهه‌های گذشته موجب گسترش دیدگاه سیستمی در برنامه‌ریزی شهری گشته که حاصل آن ظهور الگوی جدید و پویایی در برنامه‌ریزی شهری با عنوان برنامه‌ریزی راهبردی شهری است. این الگوی جدید به‌دلیل پویایی و انعطاف‌پذیری آن در مقابل تغییرات جامعه به کار گرفته شد. در ایران نیز، با توجه به شرایط متحول جمعیتی و اقتصادی کشور نیازمند استفاده از برنامه‌ریزی راهبردی شهری به‌عنوان ابزاری در ساماندهی مناطق شهری هستیم.

شهرستان شهریار از توابع استان تهران و با جمعیت بالغ بر ۷۴۴۲۱۰ نفر، از برجسته‌ترین شهرستان‌ها در سطح کشور است. با این وجود، تحت تأثیر عوامل محیط داخلی و خارجی خود دچار معضلات متعددی شده است [Ministry of Interior, 2016]. مدیریت سیاسی فضا فرآیندی است که به توسعه فضا، چه در سطح خرد و چه در سطح کلان هویت می‌بخشد. مدیریت و اداره سرزمینی یک برنامه تدریجی و مداوم از سیاست‌ها، راهبردها و ابزارها و روش‌ها جهت اداره و تنظیم روابط بین واحدهای سرزمینی است [Wari, 2006]. فضای جغرافیایی از یک سو عرصه فرمانروایی و اعمال اراده سیاسی حکومت و تجلیگاه آرمان‌ها و ارزش‌های ایدئولوژیک آن است و از سویی دیگر، حکومت مسئولیت اداره، تنظیم و تنسيق امور آن را به عهده دارد و متناسب با مقتضیات و شرایط آن و نیز دینامیسم فضایی مربوطه سیاست‌گذاری و نظام تصمیم‌گیری خود را شکل می‌دهد. مدیریت سیاسی فضا به توسعه فضا، چه در سطح خرد و چه در سطح کلان هویت می‌بخشد تا بر پایه روندهای ایجاد شده بهره‌برداری عقلانی از امکانات و توان بالقوه منابع طبیعی و انسانی در مسیر توسعه متعادل و موزون کشور و مناطق هدایت گردد [Hafeznia et al, 2013].

علل اصلی اعمال مدیریت سیاسی فضا را می‌توان در سه گروه علل اجتماعی (شامل رشد جمعیت، افزایش نیازهای خدماتی، افزایش فاصله دسترسی، تحرک بالای جمعیت، مشارکت کم شهروندان، افزایش آگاهی و سطح فکری مردم)، علل سیاسی-امنیتی (شامل ملاحظات سیاسی-امنیتی، اداره مطلوب‌تر سرزمین، خدمات‌رسانی مطلوب، ایجاد وحدت، واگذاری امور محلی، وحدت سازمانی و اداری، کم‌کردن حس رقابت بین مکان‌ها) و علل اقتصادی (شامل کاربری فضا و نوع استفاده از سرزمین، افزایش قابلیت اقتصادی

۲، چرخه تدوین برنامه راهبردی را نشان می‌دهد. رویکرد نظری پژوهش حاضر مبتنی بر نظریه‌های سیستمی و اقتضایی است.

نظریه سیستمی، اولین بار در کتاب *چستر بارنارد* تحت عنوان «وظایف مدیران» در سال ۱۹۳۸ مطرح شد و تقریباً از سال ۱۹۶۱ میلادی به بعد در مدیریت مرسوم شد که سازمان را به صورت یک کل و یک سیستم می‌نگرند. برای درک و شناخت یک کل شناخت اجزاء و عناصر تشکیل‌دهنده آن و نیز روابط و کنش‌های میان اجزاء و عناصر ضروری است. طرفداران این نظریه معتقدند که نگرش سیستمی بهترین طریق برای وحدت‌بخشیدن مفاهیم و نظریه‌های مدیریت و دستیابی به نظریه‌ای جامع است [Cornell & Jude, 2015]. در این پژوهش، بر مبنای نظریه سیستمی، با اتخاذ چهارچوبی کل‌نگرانه به تجسم عوامل و متغیرهای داخلی و خارجی فضای جغرافیایی در قالب مجموعه‌ای واحد و متعامل با یکدیگر پرداخته شده است. به عبارت دیگر، با تکیه بر رویکرد سیستمی، به فضای جغرافیایی شهرستان به‌عنوان یک سیستم و موجود زنده نگریسته شد که اجزا و عوامل داخلی و خارجی آن با هم ارتباطات متقابل و گاه بسیار پیچیده‌ای دارند و عملکرد و بقای فضا در گرو این ارتباطات متقابل است.

مکتب اقتضایی یا موقعیت‌گرایی نیز، از سال ۱۹۶۰ میلادی به بعد، و با این شعار که «در مدیریت هیچ روش جهان شمول و همواره مفیدی وجود ندارد» مطرح شد. پیروان این مکتب معتقدند که در هر شرایطی، بسته به اقتضائات زمانی، مکانی و موقعیتی ویژه همان شرایط، می‌توان بهترین تصمیم و مفیدترین راهکار را ارائه داد. این نظریه، بر روی سازمان و ارتباط آن با محیط تأکید می‌کند. در این تئوری، سازمان‌ها از نظر وسعت و اندازه، شکل قانونی، وضعیت تکنولوژیکی، نیروی انسانی و عوامل دیگر با امکانات و محدودیت‌هایی روبرو هستند و برای بقا و ادامه حیات، باید خود را با عوامل محیطی تطبیق دهند. وظیفه مدیران در این تئوری مشخص کردن تکنیک و روش مناسب با شرایط و زمان است [Thompson, 2018]. پژوهش حاضر، با تکیه بر نظریه اقتضایی به بررسی نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید شهرستان شهریار در زمان حال پرداخته و با توجه به نیازها و ضرورت‌های کنونی شهرستان به تدوین بهینه برنامه راهبردی مدیریت سیاسی فضا در این شهرستان پرداخته است.

هدف این پژوهش شناسایی مهم‌ترین عوامل داخلی (نقاط قوت و ضعف) و عوامل خارجی (فرصت‌ها و تهدیدها) مؤثر در تدوین برنامه راهبردی مدیریت سیاسی فضای جغرافیایی بوده و تمرکز آن بر مطالعه شهرستان شهریار است تا با تدوین و ارائه راهبردهای مناسب مبنی بر نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدات شهرستان شهریار، مدیر سیاسی شهرستان - فرماندار - را در اعمال مدیریت سیاسی شهرستان یاری نماید.

است [Saniei, 2011] و از این منظر، با مدیریت سیاسی فضا، قرابت دارد. دستیابی به عدالت فضایی از اهداف مشترک آمایش سرزمین و مدیریت سیاسی فضا است [Sheikh Alipour et al, 2019].

فضا در جغرافیا عبارت است از بخشی از سطح زمین که مورد سکونت انسان قرار داشته و جایگاهی است که ساختار زندگی اجتماعی در آن تحقق می‌یابد. در واقع، فضای جغرافیایی بخشی از سطح کره زمین است که انسان در آن تأثیر و تأثر دارد [Ahmadi Nohadani & Alanchari Chavdorchi, 2018]. برنامه عبارت از راه و روش از پیش طراحی شده و معین که مراحل حرکت در مسیر و چگونگی استفاده از منابع در راستای دستیابی به اهداف را مشخص می‌کند. در برنامه، پیشاپیش مشخص شده است که چه کسی باید چه کاری انجام دهد تا هدف محقق گردد. عموماً برنامه‌ها در سه دسته کلی برنامه‌های سازمانی، برنامه‌های واحد کسب و کار و برنامه‌های عملیاتی تقسیم‌بندی می‌شوند [Nickols, 2011].

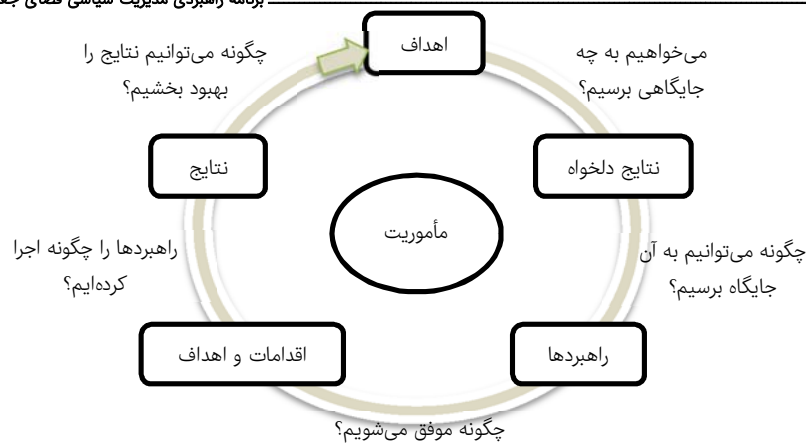
برنامه‌ریزی یعنی انتخاب اهداف درست و انتخاب مسیر، راه، وسیله و روش درست برای تأمین هدف. به عبارتی در برنامه‌ریزی، اهداف و اقدامات لازم برای مواجهه با تغییرات و عوامل نامطمئن پیش‌بینی می‌شود. برنامه‌ریزی ترسیم شمایی از گذشته برای تصمیم‌گیری در زمان حال برای انجام اقدامی در آینده است. برنامه‌ریزی فرایندی است که از چهار مرحله خود ارزیابی، تعیین هدف، تعیین مسیر و تصمیم‌سازی تشکیل شده است [Manmohan, 2015: 2].

در علوم نظامی، راهبرد عبارت است از یک برنامه کلی برای حمله یا دفاع و معمولاً شامل تمهیداتی است که قبل از درگیر شدن با دشمن در نظر گرفته می‌شود تا از آسیب‌های ناشی از تهدید، جلوگیری کند. از دیدگاه غیر نظامی، راهبرد عبارت است از مدیریت و تخصیص منابع. به عبارت دیگر، راهبرد عبارت است از یک برنامه کلی عملی برای دستیابی به اهداف مشخص [Nickols, 2011].

برنامه راهبردی، برنامه‌ای متشکل از دو فاز است؛ فاز اول فرموله کردن راهبردها و فاز دوم پیاده‌سازی آنها است [Maleka, 2014].

در برنامه‌ریزی راهبردی، منطق تصمیمات راهبردی شما بسیار مهم‌تر از تصمیمات واقعی شما هستند، زیرا هیچکس مطمئن نیست که بهترین راهبرد برای یک سازمان خاص و در مقطع زمانی خاص کدام راهبرد است. این حقیقت، طبیعت ذهنی و احتمالی فرایند برنامه‌ریزی راهبردی است [David, 2011: 2].

تدوین برنامه راهبردی مجموعه‌ای از اقدامات و مراحل است که در یک رابطه چرخه‌ای اتفاق می‌افتد تا منجر به مدیریت بهینه و بهبود شرایط و حرکت از وضع موجود به وضع مطلوب گردد. شکل

شکل ۲) چرخه برنامه‌ریزی راهبردی [David, 2011: 2]

روش‌شناسی

مرحله ششم: ترسیم محور مختصات سوات و تعیین نقطه متناظر با نمره به دست آمده برای عوامل داخلی و خارجی شهرستان در مرحله ۵، در چهار ربع محور مختصات.

مرحله هفتم: تعیین رویکرد راهبردی مناسب برای مدیریت سیاسی شهرستان براساس نقطه تلاقی عوامل داخلی با عوامل خارجی روی محور مختصات سوات.

مرحله هشتم: ترکیب مهم‌ترین عوامل راهبردی داخلی و خارجی شهرستان در جدول خلاصه تجزیه و تحلیل عوامل راهبردی.

مرحله نهم: طراحی راهبردهای مناسب با رویکرد راهبردی تعیین شده در مرحله ۷ (رویکرد تهاجمی، رقابتی، تدافعی، محافظه‌کارانه).

مرحله دهم: تنظیم ماتریس برنامه‌ریزی راهبردی کمی به‌منظور اولویت‌بندی راهبردهای تنظیم شده در مرحله ۹.

محدوده مورد مطالعه تحقیق، منطبق بر مرزهای تقسیمات سیاسی شهرستان شهریار، یکی از شهرستان‌های ۱۶ گانه استان تهران، است که از لحاظ مختصات جغرافیایی بین ۲۰' و ۳۰' تا ۵۱۰' و ۱۳' و ۱۰' طول شرقی از نصف النهار گرینوچ و ۳۵۰' و ۳۰' و ۵۰' تا ۳۵۰' و ۴۵' و ۱۵' عرض شمالی از خط استوا قرار دارد. این شهرستان که در تاریخ ۱۳۶۸/۵/۱۴ تأسیس شده، وسعتی معادل ۳۳۵/۹۱ کیلومتر مربع دارد و در ارتفاع ۱۱۶۰ متری از سطح دریا قرار دارد [Ministry of Interior, 2016].

یافته‌ها

براساس نتایج به دست آمده از پرسش‌نامه طیف لیکرت، عوامل مذکور در ذیل، به‌عنوان برجسته‌ترین نقاط قوت، نقاط ضعف، فرصت‌ها و تهدیدات شهرستان شهریار شناسایی شدند:

قوت: وجود جمعیت جوان، فعال و دارای تخصص، وجود واحدهای متعدد تولیدی، صنعتی و خدماتی، ظرفیت بالا در تولیدات کشاورزی اعم از تولیدات باغی و زراعی، برخورداری از معادن شن و ماسه، برخورداری از مراکز آموزش عالی، نرخ بالای مشارکت سیاسی و مدنی، برخورداری از ظرفیت و زیربنای

این تحقیق از نوع علی بوده و با شناسایی عوامل درونی و بیرونی شهرستان شهریار، وضعیت موجود این شهرستان را در سال ۱۳۹۶ به لحاظ نقاط قوت و ضعف داخلی و فرصت‌ها و تهدیدهای خارجی، شناسایی نموده است. در گردآوری داده‌ها از دو روش مطالعه کتابخانه‌ای و میدانی (مشاهده و پرسشنامه) بهره گرفته شده و تجزیه و تحلیل داده‌های خام با استفاده از روش‌های کمی تحلیل مقایسات زوجی و مدل سوات، صورت گرفته است. جامعه آماری تحقیق شامل مدیران، معاونان، کارشناسان و متخصصان مدیریت سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و مدیریت شهری در فرمانداری، بخشداری، شهرداری‌ها و دهرداری‌های شهرستان شهریار، به تعداد ۱۰۰ نفر بود که به علت کوچک‌بودن اندازه جامعه، در مراجعه به این افراد از روش تمام‌شمار استفاده شد. مراحل انجام تحقیق عبارتند از:

مرحله اول: طراحی پرسش‌نامه براساس طیف لیکرت، به‌منظور شناسایی برجسته‌ترین نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید شهرستان شهریار و تکمیل آن توسط مدیران و کارمندان فرمانداری، بخشداری، دهرداری‌ها و سایر ادارات اجرایی شهرستان. مرحله دوم: تجزیه و تحلیل داده‌های پرسش‌نامه مذکور در فوق، با استفاده از فرمول:

100

(۱)

$$[\sum(Fi * Wi)] *$$

در نرم افزار اکسل و استخراج برجسته‌ترین قوت‌ها و ضعف‌های داخلی و فرصت‌ها و تهدیدات خارجی شهرستان.

مرحله سوم: طراحی پرسش‌نامه مقایسات زوجی به‌منظور تعیین درجه اهمیت هر یک از نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید شناسایی شده در مرحله قبل.

مرحله چهارم: تجزیه و تحلیل داده‌های پرسش‌نامه مقایسات زوجی در نرم افزار اکسپرت چویس.

مرحله پنجم: تنظیم جداول IFE و EFE براساس نمره به دست آمده برای هر یک از نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید شهرستان در تحلیل پرسش‌نامه مقایسات زوجی

گردشگری، داشتن نقاط شهری متعدد، داشتن تعداد زیادی روستا با جمعیت بالای ۲۰ خانوار، قرارگرفتن جاده‌های اصلی در محدوده شهرها.

ضعف: پایین بودن ضریب مکانیزاسیون کشاورزی و رواج شیوه‌های کشاورزی سنتی، ضعف در مدیریت منابع آب، کمبود و آلودگی آب، تغییرات کاربری اراضی و کاهش سطح کاربری اراضی سبز، عدم برنامه‌ریزی و اقدامات مناسب جهت استفاده از ظرفیت گردشگری، پراکندگی جغرافیایی واحدهای تولیدی و صنعتی در سطح شهرها، روستاها و داخل باغات، مهاجرپذیری بالا و عدم تناسب امکانات زیربنایی و روبنایی باجمعیت، حجم بالای ترافیک درون شهری و بین شهری، کمبود سرانه‌های آموزشی، بهداشتی، فرهنگی، ورزشی و تفریحی، عدم تناسب ساختار تقسیماتی فضای جغرافیایی شهرستان با ساختار قانونی تقسیمات کشوری.

فرصت: نزدیکی به کانون سیاسی کشور، نزدیکی به بنگاه‌های اقتصادی اشتغال‌زا در تهران و کرج، نزدیکی به نواحی صنعتی و خدماتی بزرگ کشور، نزدیکی به بزرگراه‌ها و قرارگرفتن در مسیر کریدورهای مواصلاتی اصلی کشوری، نزدیکی و دسترسی مناسب به فرودگاه‌های مهم کشور، دسترسی آسان و ارزان به بزرگترین بازار هدف کشور (شهر تهران)، نزدیکی به برترین مراکز آموزش عالی کشور در پایتخت، نزدیکی به مراکز بزرگ خدمات تخصصی پزشکی در پایتخت، محوریت بین شهرستان‌های مجاور که می‌تواند کانونی برای استقرار ادارات کل و سرپرستی‌های بانک‌های

غرب استان باشد، داشتن حق آبه از سد کرج. تهدید: قرارگیری در محدوده گسل‌های با لرزه‌خیزی شدید، تأمین آب شرب و کشاورزی از حوزه‌های خارج شهرستان، تغییرات اقلیمی و اثرات ناشی از خشکسالی، متأثرشدن از آلودگی هوای کلان شهر تهران، عدم وجود سیاست‌های مناسب منطقه‌ای جهت مدیریت مهاجرین، افزایش ورود اتباع خارجی به کشور، بالابودن جرم‌خیزی شهرستان‌های مجاور، عدم تناسب جاده‌های مواصلاتی با حجم تردد و ایجاد ترافیک، نزدیکی به نیروگاه برق فردیس، نزدیکی به پالایشگاه سرحدآباد و شهری (به ویژه در شرایط بحرانی).

سپس، با استفاده از روش مقایسات زوجی اهمیت هر یک از شاخص‌های شناسایی شده به‌عنوان نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید تعیین گردید و به‌منظور ترکیب نقاط قوت و ضعف شناسایی شده از ماتریس IFE استفاده شد (جدول ۱).

همچنین، به منظور ترکیب فرصت‌ها و تهدیدهای شناسایی شده از ماتریس EFE استفاده شد (جدول ۲).

سپس محور مختصات سوات ترسیم شد و براساس نمرات به دست آمده از مجموع امتیاز وزن دار در جدول ۱ و ۲، نقطه تلاقی وزن عوامل راهبردی داخلی و خارجی شهرستان روی محور مختصات تعیین گردید. در این محور، خط افقی نشان‌دهنده فرصت‌ها و تهدیدها و خط عمودی نشان‌دهنده قوت‌ها و ضعف‌ها بود.

جدول ۱) ماتریس عوامل راهبردی داخلی شهرستان شه‌ریار

امتیاز وزنی	امتیاز وضع موجود	وزن	عوامل راهبردی داخلی
۰/۱۴۲	۳	۰/۰۴۷	وجود جمعیت جوان، فعال و دارای تخصص
۰/۲۱۹	۳	۰/۱۰۶	برخورداری از ظرفیت و زیربنای گردشگری
۰/۴۴۲	۳	۰/۱۴۷	ظرفیت بالا در تولیدات کشاورزی اعم از تولیدات باغی و زراعی
۰/۰۳۴	۳	۰/۰۱۱	برخورداری از معادن شن و ماسه
۰/۰۵۷	۳	۰/۰۱۹	برخورداری از مراکز آموزش عالی
۰/۰۶۲	۴	۰/۰۱۵	نرخ بالای مشارکت سیاسی و مدنی
۰/۰۷۹	۳	۰/۰۲۶	برخورداری از ظرفیت و زیربنای گردشگری
۰/۰۲۸	۳	۰/۰۰۹	داشتن نقاط شهری متعدد
۰/۲۴۸	۴	۰/۰۶۲	داشتن تعداد زیادی روستا با جمعیت بالای ۲۰ خانوار
۰/۲۱۸	۴	۰/۰۵۴	قرارگرفتن جاده‌های اصلی در محدوده شهرها
۰/۰۶۳	۱	۰/۰۶۳	پایین بودن ضریب مکانیزاسیون کشاورزی و رواج شیوه‌های کشاورزی سنتی
۰/۱۲۸	۱	۰/۱۲۸	ضعف در مدیریت منابع آب
۰/۱۰۳	۱	۰/۱۰۳	کمبود و آلودگی آب
۰/۰۸۴	۱	۰/۰۸۴	تغییر کاربری اراضی و کاهش سطح کاربری اراضی سبز
۰/۰۴۹	۱	۰/۰۴۹	نرخ بالای بیکاری در شهرستان
۰/۰۲۹	۲	۰/۰۱۴	پراکندگی جغرافیایی واحدهای تولیدی و صنعتی در سطح شهرها، روستاها و داخل باغات
۰/۰۲۵	۱	۰/۰۲۵	مهاجرپذیری بالا و عدم تناسب امکانات زیربنایی و روبنایی با جمعیت
۰/۰۰۹	۱	۰/۰۰۹	حجم بالای ترافیک درون شهری و بین شهری
۰/۰۰۳	۲	۰/۰۱۵	کمبود سرانه‌های آموزشی، بهداشتی، فرهنگی، ورزشی و تفریحی
۰/۰۱۶	۲	۰/۰۰۸	عدم تناسب ساختار تقسیماتی فضای جغرافیایی شهرستان با ساختار قانونی تقسیمات کشوری
۲/۱۷	—	۱	مجموع

امتیاز وزنی	امتیاز وضع موجود	وزن	عوامل راهبردی خارجی
۰/۵۴۸	۴	۰/۱۳۷	نزدیکی به کانون سیاسی کشور
۰/۳۷۸	۴	۰/۰۹۴	نزدیکی به بنگاه‌های اقتصادی اشتغال زا در تهران و کرج
۰/۰۷۸	۴	۰/۰۱۹	نزدیکی به نواحی صنعتی و خدماتی بزرگ کشور
۰/۴۳۴	۴	۰/۱۰۸	نزدیکی به بزرگراه‌ها و قرار گرفتن در مسیر کریدورهای مواصلاتی اصلی کشور
۰/۱۲	۳	۰/۰۴	نزدیکی و دسترسی مناسب به فرودگاه‌های مهم کشور
۰/۰۵۶	۴	۰/۰۱۴	فرصت‌ها دسترسی آسان و ارزان به بزرگترین بازار هدف کشور (شهر تهران)
۰/۰۲۷	۳	۰/۰۰۹	نزدیکی به برترین مراکز آموزش عالی کشور در پایتخت
۰/۰۳۶	۳	۰/۰۱۲	برخوردری از نقش محوری در خدمات دهی به شهرستان‌های مجاور
۰/۰۷۱	۳	۰/۰۲۳	محوریت بین شهرستان‌های مجاور که می‌تواند کانونی برای استقرار ادارات کل و سرپرستی‌های بانک‌های غرب استان باشد
۰/۱۲۶	۳	۰/۰۴۲	داشتن حق آبه از سد کرج
۰/۱۱۵	۱	۰/۱۱۵	قرارگیری در محدوده گسل‌های با لرزه‌خیزی شدید
۰/۰۱۲	۱	۰/۰۱۲	نزدیکی به پالایشگاه سرحدآباد و شهری (به ویژه در شرایط بحرانی)
۰/۰۲۸	۱	۰/۰۲۸	تأمین آب شرب و کشاورزی از حوزه‌های خارج شهرستان
۰/۱۳۴	۱	۰/۱۳۴	تغییرات اقلیمی و اثرات ناشی از خشکسالی
۰/۰۷۳	۱	۰/۰۷۳	متأثر شدن از آلودگی هوای کلان شهر تهران
۰/۰۷۵	۲	۰/۰۳۷	تهدیدها عدم وجود سیاست‌های مناسب منطقه‌ای جهت مدیریت مهاجرین به ویژه اتباع خارجی
۰/۰۱۷	۲	۰/۰۰۸	افزایش ورود اتباع خارجی به شهرستان
۰/۱۰۵	۲	۰/۰۵۲	جرم‌خیز بودن شهرستان‌های مجاور
۰/۰۲۱	۱	۰/۰۲۰	عدم تناسب جاده‌های مواصلاتی با حجم رفت و آمد و ایجاد ترافیک
۰/۰۱۷	۱	۰/۰۱۷	نزدیکی به نیروگاه برق فردیس
۲/۴۷۲	—	۱	مجموع

بنابراین، راهبردهای پهنه برای این شهرستان در قالب راهبردهای تدافعی قابل طراحی است.

شکل ۳) نقشه تقسیمات سیاسی شهرستان شهریار (Ministry of Interior, 2016)

طبق شکل ۴، نمرات مربوط به عوامل راهبردی داخلی و خارجی شهرستان شهریار در ربع سوم ماتریس با هم تلاقی کردند که نشان داد در این شهرستان وزن نقاط ضعف داخلی و تهدیدهای خارجی بیشتر از وزن نقاط قوت داخلی و فرصت‌های خارجی است. بنابراین، راهبردهای پهنه برای این شهرستان در قالب راهبردهای تدافعی قابل طراحی است.

با ترکیب جدول تجزیه و تحلیل عوامل خارجی و داخلی، جدول خلاصه تجزیه و تحلیل عوامل راهبردی قابل استخراج شد. با

همچنین، این محور از چهار ربع تشکیل شد که هر یک از آنها راهبرد ویژه‌ای را پیشنهاد داد که عبارتند از:

ربع اول: چنانچه نمرات مربوط به عوامل داخلی و خارجی در این ربع با هم تلاقی کنند نشان‌دهنده وضعیت مطلوب و وجود قوت‌ها و فرصت‌های فراوان برای فضای جغرافیایی مورد نظر بوده و راهبرد تهاجمی پیشنهاد می‌شود.

ربع دوم: چنانچه نمرات مربوط به عوامل داخلی و خارجی در این ربع با هم تلاقی کنند نشان‌دهنده وجود نقاط قوت قابل توجه در داخل و تهدیدهای جدی در خارج از فضای جغرافیایی بوده و راهبرد محافظه کارانه پیشنهاد می‌شود.

ربع سوم: چنانچه نمرات مربوط به عوامل داخلی و خارجی در این ربع با هم تلاقی کنند نشان‌دهنده وضعیت نامطلوب و وجود ضعف‌های داخلی و تهدیدهای خارجی فراوان برای فضای جغرافیایی مورد نظر بوده و راهبرد تدافعی پیشنهاد می‌شود.

ربع چهارم: چنانچه نمرات مربوط به عوامل داخلی و خارجی در این ربع با هم تلاقی کنند نشان‌دهنده وجود نقاط ضعف جدی در داخل و فرصت‌های قابل توجه در خارج از فضای جغرافیایی بوده و راهبرد رقابتی پیشنهاد می‌شود.

طبق شکل ۳، نمرات مربوط به عوامل راهبردی داخلی و خارجی شهرستان شهریار در ربع سوم ماتریس با هم تلاقی کردند که نشان داد در این شهرستان وزن نقاط ضعف داخلی و تهدیدهای خارجی بیشتر از وزن نقاط قوت داخلی و فرصت‌های خارجی است.

خارجی در موقعیت تهدید قرار داشت. در چنین شرایطی، راهبردهای بهینه در مدیریت سیاسی فضای جغرافیایی راهبردهای تدافعی بود. در راهبردهای تدافعی، اصل بر حذف نقاط ضعف و همچنین دوری از تهدیدات است. در این پژوهش، براساس مهم‌ترین ضعف‌ها و تهدیدها و همچنین، با بهره‌گیری از مهم‌ترین قوت‌ها و فرصت‌های شهرستان جدول ۵ شش راهبرد تدافعی طراحی شد.

راهبرد اول: اتخاذ ساز و کارهای مؤثر به منظور مدیریت منابع آب شهرستان و مقابله با خشکسالی

هسته کلیدی: مدیریت منابع آب شهرستان

اهداف کلان: جلوگیری از آلودگی، کاهش و هدر رفت منابع آب شهرستان

استفاده از این جدول مجموعه عوامل راهبردی خلاصه شد. فردی که عهده‌دار تصمیم‌گیری‌های راهبردی است با توجه به جدول مذکور این فرصت را دارد که کلیه عوامل قوت، ضعف، فرصت و تهدید را محدود به چند عامل کند. این کار با بررسی مجدد وزن‌های هر یک از جداول EFE و IFE انجام گرفت. جدول ۳، فهرستی از مهم‌ترین عوامل راهبردی خارجی و داخلی مدیریت سیاسی فضای جغرافیایی شهرستان شهریار را در قالب جدول خلاصه تجزیه و تحلیل عوامل راهبردی نشان داد. این جدول شامل مهم‌ترین عوامل بوده و به عنوان مبنا و پایه تدوین راهبردها مورد استفاده قرار گرفت.

براساس نتایج حاصل از محاسبات این پژوهش، شهرستان شهریار به لحاظ عوامل داخلی در موقعیت ضعف، و به لحاظ عوامل

جدول ۳) خلاصه تجزیه و تحلیل عوامل راهبردی

امتیاز وزنی	امتیاز وضع موجود	وزن	خلاصه تجزیه و تحلیل عوامل راهبردی
۰/۴۴۲۵	۳	۰/۱۴۷۵	S1: ظرفیت بالا در تولیدات کشاورزی اعم از تولیدات باغی و زراعی
۰/۳۱۹۵	۳	۰/۱۰۶۵	S2: برخورداری از ظرفیت و زیربنای گردشگری
۰/۲۴۸	۴	۰/۰۶۲	S3: داشتن تعداد زیادی روستا با جمعیت بالای ۲۰ خانوار
۰/۲۱۸	۴	۰/۰۵۴۵	S4: قرارگرفتن جاده‌های اصلی در محدوده شهرها
۰/۱۴۲۵	۳	۰/۰۴۷۵	S5: وجود جمعیت جوان، فعال و دارای تخصص
۰/۱۲۸۵	۱	۰/۱۲۸۵	W1: ضعف در مدیریت منابع آب
۰/۱۰۳	۱	۰/۱۰۳	W2: کمبود و آلودگی آب
۰/۰۸۴۵	۱	۰/۰۸۴۵	W3: تغییر کاربری اراضی و کاهش کاربری اراضی سبز
۰/۰۶۳۵	۱	۰/۰۶۳۵	W4: پایین بودن ضریب مکانیزاسیون کشاورزی و رواج شیوه‌های کشاورزی سنتی
۰/۰۴۹	۱	۰/۰۴۹	W5: نرخ بالای بیکاری در شهرستان
۰/۵۴۸	۴	۰/۱۳۷	O1: نزدیکی به کانون سیاسی کشور
۰/۴۳۴	۴	۰/۱۰۸۵	O2: نزدیکی به بزرگراه‌ها و قرار گرفتن در مسیر کریدورهای مواصلاتی اصلی کشور
۰/۳۷۸	۴	۰/۰۹۴۵	O3: نزدیکی به بنگاه‌های اقتصادی اشتغال زا در تهران و کرج
۰/۱۲۶	۳	۰/۰۴۲	O4: داشتن حق آبه از سد کرج
۰/۱۲	۳	۰/۰۴	O5: نزدیکی و دسترسی مناسب به فرودگاه‌های مهم کشور
۰/۱۳۴۵	۱	۰/۱۳۴۵	T1: تغییرات اقلیمی و اثرات ناشی از خشکسالی
۰/۱۱۵۵	۱	۰/۱۱۵۵	T2: قرارگیری در محدوده گسل‌های با لرزه‌خیزی شدید
۰/۰۷۳۵	۱	۰/۰۷۳۵	T3: متاثر شدن از آلودگی هوای کلان شهر تهران
۰/۱۰۵	۲	۰/۰۵۲۵	T4: جرم‌خیز بودن شهرستان‌های مجاور
۰/۰۷۵	۲	۰/۰۳۷۵	T5: عدم وجود سیاست‌های مناسب منطقه‌ای جهت مدیریت مهاجرین به ویژه اتباع خارجی

راهبرد دوم: جلوگیری از تغییر غیرقانونی کاربری اراضی و کاهش اراضی سبز و پیامدهای زیست‌محیطی آن

هسته کلیدی: افزایش اراضی سبز و کاهش آلودگی هوا

اهداف کلان: جلوگیری از تغییر غیرقانونی کاربری اراضی به ویژه اراضی سبز و کاهش آلودگی هوا

اهداف راهبردی: پایبندی مسئولین به قوانین بازدارنده کاربری اراضی و اجرای کامل و مؤثر این قوانین، برخورد با متخلفین تغییر کاربری اراضی سبز و جبران خسارت در صورت وقوع تخلف، حفظ و نگهداری اراضی سبز عمومی و خصوصی، اختصاص تسهیلات به باغداران به منظور ترغیب آنان در حفظ باغات، جلوگیری از تبدیل باغات به باغ ویلا و گسترش روز افزون آن در روستاها، افزایش

اهداف راهبردی: سرمایه‌گذاری به منظور نوسازی شبکه‌های انتقال آب، ایجاد تأسیسات پیشرفته به منظور تصفیه فاضلاب و استفاده مجدد از آن در برخی مصارف، مدیریت مصرف آب به ویژه در مصارف کلان نظیر بخش کشاورزی، جلوگیری از احداث چاه‌های آب غیر مجاز و یا تعمیق غیر قانونی چاه‌های موجود، اقدام جهت اتخاذ حق آبه شهرستان از سد کرج که به رغم قانونی بودن تا به حال محقق نشده است، برنامه‌ریزی و اعمال مدیریت مؤثر در زمینه آبیاری فضاها سبز عمومی به منظور جلوگیری هرچه بیشتر از هدر رفت آب، ایجاد تغییر اساسی در الگوی مصرف آب و فرهنگ‌سازی صرفه‌جویی از طریق سرمایه‌گذاری بر جمعیت جوان شهرستان.

اطراف و حتی سایر استان‌های کشور در شهرستان شهریار از طریق افزایش کمی و کیفی نیروی انتظامی و امنیتی، ایجاد امکانات اقتصادی، خدماتی، درمانی و رفاهی در روستاهای شهرستان به منظور کاهش مهاجرت روستا به شهر.

راهبرد ششم: برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری در زمینه کاهش آسیب پذیری شهرستان در زمان وقوع مخاطرات طبیعی نظیر زلزله هسته کلیدی: آسیب پذیری شهرستان نسبت به زلزله اهداف کلان: مقاوم‌سازی بناها و مکان‌یابی اصولی در ساخت و سازها

اهداف راهبردی: مکان‌یابی صحیح نسبت به نقشه گسل‌های شهرستان در احداث بناهای جدید، نظارت بر ساخت و ساز اصولی و کیفیت بناها، ایجاد پایگاه‌های امداد و نجات مجهز به امکانات و تجهیزات جدید و پیشرفته، متعادل‌سازی پراکندگی و تراکم ساختمان‌ها و جمعیت، ایجاد مسیرهای خروجی مناسب و کارآمد در نقاط جمعیتی به منظور خروج حجم بالای جمعیت در مواقع بحرانی، مقاوم سازی بافت‌های فرسوده.

در نهایت، با استفاده از ماتریس برنامه‌ریزی راهبردی کمی، جذابیت راهبردهای تدافعی که براساس حذف ضعف‌ها و دوری از تهدیدات طراحی شدند، از طریق نظرات نخبگان مورد سنجش قرار گرفتند و اولویت اجرایی این راهبردها برای مدیریت سیاسی فضای جغرافیایی شهرستان شهریار تعیین شد.

بحث

مطالعه قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدهای شهرستان شهریار و محاسبه میزان اثرگذاری هر یک از این عوامل داخلی و خارجی بر مدیریت سیاسی فضای شهرستان و ترکیب آنها در ماتریس سوات نشان داد که شهرستان شهریار، به لحاظ عوامل داخلی و خارجی به ترتیب در موقعیت ضعف و تهدید قرار داشته و بر این اساس، به منظور رفع یا تخفیف نقاط ضعف داخلی و دوری از تهدیدات خارجی شهرستان نیازمند تدوین راهبردهای مؤثر و بهینه در قالب راهبردهای تدافعی است.

در هر برنامه‌ریزی راهبردی، به دلیل آنکه توجه و تمرکز بر ویژگی‌ها و شرایط منحصر به فرد مربوط به موضوع برنامه‌ریزی معطوف است، بنابراین تحقیقات این حوزه چندان قرابتی با یکدیگر ندارند. با این حال، نتایج این تحقیق با نتایج تحقیق اشرفی و جانبابانژاد [Ashrafi & Janbaba Nejad, 2014] همسو است. اشرفی و جانبابانژاد چنین نتیجه گرفتند که به علت بالابودن وزن نقاط ضعف و تهدیدها در شهر ساوه، این شهر به منظور تحقق چشم‌انداز خود نیازمند راهبردهای تدافعی است. نظامی‌پور و نظمه [Nezami Pour & Nazm Deh, 2011] در در تحقیق خود، ضمن بررسی سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ ج.۱.۱ چنین نتیجه گرفتند که برای تحقق این چشم‌انداز باید از روش برنامه‌ریزی راهبردی با رویکرد تعاملی و تهاجمی استفاده کرد. حسینی و همکاران [Hoseini et al, 2011]. نیز با استفاده از تکنیک سوات،

فضاهای سبز در داخل شهرستان و حریم جاده‌ها، ایجاد کمربند سبز برای شهرستان به منظور کاهش اثرات آلودگی هوای تهران.

راهبرد سوم: اختصاص تسهیلات و امکانات لازم به منظور گسترش کشاورزی صنعتی و افزایش تولیدات این بخش هسته کلیدی: توسعه کشاورزی صنعتی و بهینه سازی استفاده از ظرفیت کمی و کیفی روستاهای شهرستان در بخش کشاورزی اهداف کلان: تبدیل کشاورزی سنتی به کشاورزی صنعتی و استفاده بیشتر از ظرفیت کشاورزی شهرستان

اهداف راهبردی: تمرکز بر ترویج روش‌های آبیاری نوین در کشاورزی اعم از زراعت و باغداری، اختصاص تسهیلات و امکانات لازم به منظور ترویج شیوه‌های نوین در مراحل کاشت، داشت و برداشت محصول، تمرکز بر استفاده از روش‌های کم خطر در دفع آفات، استفاده از بذر اصلاح شده به منظور افزایش کیفیت و کمیت محصول، اختصاص تسهیلات و امکانات به بخش کشاورزی به منظور ترغیب جمعیت روستایی به ویژه جوانان به کشاورزی و زندگی در روستا، تا حد امکان جلوگیری از کوچک شدن زمین‌های کشاورزی در اثر قانون وراثت، توجه به حفظ سلامت خاک و رعایت دوره کشت و استراحت آن، احداث و ایجاد صنایع تبدیلی بخش کشاورزی در داخل شهرستان به منظور کاهش هزینه‌های مربوط به مسافت و واسطه‌ها و افزایش درآمد شهرستان.

راهبرد چهارم: اصلاح ساختار تقسیمات سیاسی فضای شهرستان به منظور جذب سرمایه بیشتر و ایجاد اشتغال

هسته کلیدی: تقسیمات سیاسی فضای شهرستان اهداف کلان: انطباق ساختار تقسیمات سیاسی شهرستان با ساختار قانونی تقسیمات سیاسی تعریف شده در کشور اهداف راهبردی: ایجاد دو بخش جدید و خارج کردن شهرستان از ساختار تک‌بخشی، تعیین دقیق حریم شهرها و جلوگیری از بزرگ شدن بی‌ضابطه شهرها، تمرکز بر جذب نیروهای بومی در استخدام‌های شهرستان، استفاده از جمعیت جوان و دارای تخصص شهرستان در فعالیت‌های مختلف شهرستان، کاهش زمان ایجاد کسب و کار جدید، اختصاص تسهیلات و امکانات به بخش کشاورزی به منظور ترغیب جمعیت روستایی به ویژه جوانان به کشاورزی و زندگی در روستا.

راهبرد پنجم: تدوین ساز و کارهای قانونی مهاجرت و مدیریت مهاجرین به منظور ارتقاء سطح امنیت شهرستان در ابعاد مختلف (اقتصادی، اجتماعی، نظامی، فرهنگی، بهداشتی)

هسته کلیدی: مهاجرت و امنیت اهداف کلان: کاهش جاذبه‌های مهاجرپذیری شهرستان و مدیریت مهاجرین

اهداف راهبردی: کاهش میزان مهاجرت از طریق کاهش جاذبه‌های مهاجرپذیری شهرستان به ویژه برای مهاجرینی که به قصد تکدی‌گری وارد شهرستان می‌شوند، توزیع متعادل جمعیت در فضای جغرافیایی شهرستان به منظور افزایش عدالت فضایی، جلوگیری از ورود و اختفای مجرمین و متخلفین شهرستان‌های

اقدام جهت اتخاذ حق آبه شهرستان از سد کرج. مکان‌یابی صحیح نسبت به نقشه گسل‌های شهرستان در احداث بناهای جدید.

نظارت بر ساخت و ساز اصولی و کیفیت بناها. ایجاد پایگاه‌های امداد و نجات مجهز به امکانات و تجهیزات جدید و پیشرفته.

متعادل‌سازی پراکندگی و تراکم ساختمان‌ها و جمعیت. ایجاد مسیرهای خروجی مناسب و کارآمد در نقاط جمعیتی به‌منظور خروج حجم بالای جمعیت در مواقع بحرانی مقاوم‌سازی بافت‌های فرسوده.

کاهش میزان مهاجرت از طریق کاهش جاذبه‌های مهاجرپذیری شهرستان به ویژه برای مهاجرینی که به قصد تکدی‌گری وارد شهرستان می‌شوند.

توزیع متعادل جمعیت در فضای جغرافیایی شهرستان به منظور افزایش عدالت فضایی.

نتیجه‌گیری

شش راهبرد تدافعی برای مدیریت بهینه سیاسی فضای جغرافیایی شهرستان شه‌ریار طراحی شده که به‌ترتیب اولویت عبارتند از:

۱. اصلاح ساختار تقسیمات سیاسی فضای شهرستان به‌منظور جذب سرمایه بیشتر و ایجاد اشتغال
۲. اختصاص تسهیلات و امکانات لازم به‌منظور گسترش کشاورزی صنعتی و افزایش تولیدات این بخش
۳. جلوگیری از تغییر غیر قانونی کاربری اراضی و کاهش اراضی سبز و پیامدهای زیست‌محیطی آن
۴. اتخاذ ساز و کارهای مؤثر به‌منظور مدیریت منابع آب شهرستان و مقابله با خشکسالی
۵. برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری در زمینه کاهش آسیب‌پذیری شهرستان در زمان وقوع مخاطرات طبیعی نظیر زلزله
۶. تدوین ساز و کارهای قانونی مهاجرت و مدیریت مهاجرین به‌منظور ارتقاء سطح امنیت (در ابعاد مختلف نظیر زیست‌محیطی، اقتصادی، اجتماعی، انتظامی، بهداشتی)

تشکر و قدردانی: بدین وسیله کمال تشکر و قدردانی خود را تقدیم می‌داریم به کلیه مدیران، کارشناسان و متخصصان مشغول به خدمت در ادارات فرمانداری، بخش‌داری و شهرداری‌ها و دهم‌داری‌های شهرستان شه‌ریار، که در مصاحبه و پاسخ به پرسشنامه همکاری نموده و این تحقیق را از دانش و نظرات واقع‌بینانه و دلسوزانه خود نسبت به شهرستان شه‌ریار بهره‌مند ساختند.

تأییدیه اخلاقی: موردی از سوی نویسندگان گزارش نشده است.

تعارض منافع: موردی از سوی نویسندگان گزارش نشده است.

سهم نویسندگان: آرزو النجری چاودرچی (نویسنده اول)، نگارنده بحث/ پژوهشگر اصلی (۷۰٪)؛ زهرا احمدی پور (نویسنده دوم)، پژوهشگر کمکی/ تحلیل‌گر (۳۰٪)

منابع مالی: موردی از سوی نویسندگان گزارش نشده است.

راهبردهای مناسب جهت توسعه پایدار شهر سبزوار را به ترتیب اولویت بیان کرده و در این زمینه بر اولویت راهبردهای تدافعی تأکید ورزیدند. *قربانی و رحیمی [Ghorbani & Rahimi, 2009]* نیز، ناکارآمدی طرح‌های جامع شهری در برخورد با شرایط متحول مناطق شهری در دهه‌های گذشته را علت اصلی گسترش دیدگاه سیستمی در برنامه‌ریزی شهری دانسته‌اند که حاصل آن ظهور الگوی جدید و پویایی در برنامه‌ریزی شهری با عنوان برنامه‌ریزی راهبردی شهری است. این الگوی جدید به دلیل پویایی و انعطاف‌پذیری آن در مقابل تغییرات جامعه به کار گرفته می‌شود. در ایران نیز، با توجه به شرایط متحول جمعیتی و اقتصادی کشور نیازمند استفاده از برنامه‌ریزی راهبردی شهری به‌عنوان ابزاری در ساماندهی مناطق شهری هستیم.

این پژوهش در مسیر انجام با تعدادی مانع و محدودیت مواجه شد. در انجام مصاحبه با مدیران و کارشناسان مدیریت سیاسی شهرستان محدودیت‌هایی نظیر عدم تمایل و همکاری افراد در انجام مصاحبه وجود داشت. به علت عدم تسلط کافی بر برنامه‌ریزی و تدوین برنامه‌های راهبردی در میان برخی از اعضای نمونه، پاسخ‌دهی به پرسش‌نامه‌ها با دشواری‌هایی همراه بوده و نیازمند ارائه توضیحات تکمیلی محقق به افراد و اثناء و ترغیب ایشان به مشارکت در تکمیل پرسش‌نامه‌ها بود. همچنین، در پاسخ‌دهی برخی از اعضای نمونه به پرسش‌نامه‌ها، سوگیری و اعمال سلیقه‌های سیاسی و غیرواقعی به چشم می‌خورد و این مسئله موجب کاهش دقت و صداقت پاسخ‌ها و حذف پرسش‌نامه‌های مذکور از تجزیه و تحلیل داده‌ها گردید.

در خصوص بهینه‌سازی مدیریت سیاسی فضای جغرافیایی شهرستان شه‌ریار، اقداماتی به شرح ذیل پیشنهاد می‌گردد: ایجاد دو بخش جدید و خارج کردن شهرستان از ساختار تک‌بخشی. تعیین دقیق حریم شهرها و جلوگیری از بزرگ شدن بی ضابطه شهرها.

ترسیم دقیق مرز شهرستان با شهرستان‌های مجاور.

تمرکز بر جذب نیروهای بومی و جوان در استخدام‌های شهرستان. تمرکز بر ظرفیت گردشگری و افزایش درآمد شهرستان در صنعت گردشگری.

تمرکز بر ترویج روش‌های آبیاری نوین در کشاورزی اعم از زراعت و باغداری.

اختصاص تسهیلات و امکانات لازم به‌منظور ترویج شیوه‌های نوین در مراحل کاشت، داشت و برداشت محصول.

پایبندی مسئولین به قوانین بازدارنده کاربری اراضی و اجرای کامل و مؤثر این قوانین.

برخورد با متخلفین تغییر کاربری اراضی سبز و جبران خسارت در صورت وقوع تخلف.

سرمایه‌گذاری به‌منظور نوسازی شبکه‌های انتقال آب.

جلوگیری از احداث چاه‌های آب غیرمجاز و یا تعمیق غیرقانونی چاه‌های موجود.

- planning process. *Strategic Planning and Monitoring*. 1:2-29.
- Manmohan J (2015). *The 4 stages of career planning* (First Ed). New York: Oxford University.
- Ministry of Interior (2016). Tehran: Ministry of Interior publications.
- Nazari V (2011). Change levels of political management of space and its role in rural development, case study: Ghazvin province. [Dissertation]. Tehran: Tarbiyat Modares University. [Persian]
- Nickols F (2011). Strategy, strategic management, strategic planning and strategic thinking. *Journal of Strategic Management*. 24(1):1-8.
- Nezam pour G, Nazmdeh K (2012). The role of strategic planning patterns at national level. *Strategic management journal*. 1(1):141-164. [Persian]
- Rahnama MR, Mafi E, Asadi R, Salimi M (2012). Transition from comprehensive planning to strategic planning case study: Baneh city. *Geographical Studies of Dry Areas*. 2(8):39-45. [Persian]
- Sadeghi M, Javan J, Rahnama MR (2015). What is geographical space?. *Geographical Studies of Dry Areas*. 5 (19):12-28. [Persian]
- Saniei E (2011). Land use planning a way to balance the urban system and development. *Economic Monthly*. (9-10):169-180. [Persian]
- Sheikh Alipour B, Abdolahi A, Pourkhosrovan M (2019). Investigating the distribution of utilities in spatial justice case study: Four districts of Kerman. *Journal of Geography and Urban-Regional Planning*. 9(31):15-34. [Persian]
- Shokouhi MA, Skandari Sani M, Mohammad Abadi J (2016). Strategic planning of Birjand city development based on SWOT and QSPM approach. *Khorasan Cultural-Social Studies*. 11(1):106-125. [Persian]
- Thompson G, Glas L (2018). Situational leadership theory: A test from a leader-follower congruence approach. *Journal of Leadership & Organization Development*. 36(5):527-544.
DOI: 10.1108/LODJ-01-2018-0050
- Wari R (2006). Management of the urban environment using remote sensing and geographical information systems. *Journal of Human Ecology*. 20(4):269-277.
- Zaki Y, Heydari Muslou T, Rahimi H (2014). The role of political space management in urban development plans, with emphasis on Iran. 7th Congress of Iranian Geopolitical Society (Political Geography of the City). 2014, 16, February: Tehran. pp. 1-24 [Persian]
- Ahmadi Nohadani S, Alanchari Chavdorchi A (2018). The influence of boundari geometry on security of Iran's western boundaries. *Geographical Research*. 32(4):222-236. [Persian]
- Ashrafi Y, Janbabanejad MH (2014). Strategic planning and composing a vision of Saveh city. *Land use planning journal*. 6(1):83-112. [Persian]
- Ahmadipour Z, Ghanbari G, Karami G (2014). The political organization of space. 2nd ed. Tehran: Armed forces Geographical Organization. [Persian]
- Ahmadipour Z, Jafarzadeh H, Bouyeh C (2014). Investigation of the Persian Gulf formation strategy and its impact on the national security of the Islamic republic of Iran. *Persian Gulf Cultural and Political Studies*. 1(1):91-110. [Persian]
- Ahmadipour Z, Jafarzadeh H, Mirzaei MR (2014). Functional analysis of country divisions in implementing land use plans with emphasis on Iran. *Journal of Regional Planning*. 4(14):1-12. [Persian]
- Ahmadipour Z, Jafarzadeh H, Pourtaheri M, Karimi M (2016). Investigating the role of country divisions in regional development case study: Bovanat Township and Khorambid Township. *Geopolitic*. 12(1):60-82. [Persian]
- Ahmadipour Z, Sheikhi M, Beiglar M, Bouyeh C (2015). A comparative study of the factors affecting the provincial abstraction after the Islamic revolution from the viewpoint of political geography and regional development planning. *Space Planning and Preparation*. 18(4):1-20. [Persian]
- Cornell C, Jude N (2015). *The system theory of management in modern day organizations- A study of aldgate congress resort limited Port Harcourt*. *International Journal of sxientifice and Research Publications*. 5(9):1-7.
- David R (2011). *Strategic management, concepts*. 13th ed. London: Pearson.
- Hafeznia M, Roumina E, Ahmadipour Z, Fani A (2013). Political management of space in simple system centralized. *Geopolitics*. 9(1):1-31. [Persian]
- Ghorbani R, Rahimi A (2009). Urban strategic planning, dimensions and applications. *Humanities and social sciences journal*. 13(26):61-76. [Persian]
- Hoseini H, Hataminejad H, Ghodrati H (2011). Strategic planning for the development of Sabzevar city. *Geography and Regional Development journal*. 15:117-150. [Persian]
- Maleka S (2014). *Strategic management and strategic*